

หลักสูตรที่ดี

ในการประชุมวิชาการ การประกันคุณภาพการศึกษาระดับชาติและนานาชาติ ประจำปี พ.ศ.2558 ระหว่างวันที่ 14-16 ตุลาคม 2558 ณ ศูนย์นิทรรศการและการประชุมไบเทค มีการเสวนา เรื่อง “หลักสูตรสร้างชีวิต ศิษย์คุณภาพ” ซึ่งมีขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2558 เวลา 13.00 - 14.30 น. วิทยากรประกอบด้วยรองศาสตราจารย์ ดร.วรากรณ์ สามโกเศศ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ดร.สิริกรมณีนรินทร์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ และคุณประกอบ รัตนพันธ์ อดีตประธานคณะกรรมการการศึกษา สภาผู้แทนราษฎร โดยมี ดร.พรชัย มงคลวนิช อธิการบดีมหาวิทยาลัยสยาม เป็นผู้ดำเนินรายการ QA NEWS จึงขอนำสรุปประเด็นการเสวนาที่สมศ. ได้สรุปไว้มานำเสนอ

ดร.พรชัย มงคลวนิช กล่าวว่า หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนมาก หลักสูตรไม่ได้เป็นแค่ตัวหนังสือเพียงอย่างเดียว แต่มีองค์ประกอบสำคัญหลายอย่าง ประกอบด้วย 1) ด้าน Learning Skills ผู้เรียนจะต้องรู้จักทักษะการหาความรู้ ซึ่งปัจจุบันเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การศึกษาที่ดีต้องสามารถตอบสนองการทำงานในอนาคตได้ 2) ด้าน Life Skill หรือการมีทักษะชีวิต ผู้เรียนต้องสามารถควบคุมอารมณ์ตนเองรวมถึงอารมณ์ของผู้อื่นได้ เพราะคนที่มีทักษะชีวิตเป็นคนที่มีทันสมัย สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกภายนอกได้ และ 3) หลักสูตรที่ดีต้องเน้นการปฏิบัติจริงได้ ที่สำคัญต้องง่าย ชัดเจน และไม่ซับซ้อน ปัญหาของหลักสูตร คือ การขาดระบบการจัดการและข้อมูลย้อนกลับ ซึ่งต้องมีกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ครบวงจรตามระบบหลักสูตรและการเรียนการสอนแบบ Top Down Approach และ Bottom Up Approach โดยมีผู้รับผิดชอบด้านการวิจัยและพัฒนา และต้องมีวิธีการกำกับดูแลหลักสูตรเพื่อพัฒนาให้การเรียนการสอนมีคุณภาพมากขึ้น ทั้งนี้ ดร.พรชัย ยังได้กล่าวถึงว่า หลักสูตรควรมีความสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน ซึ่งบางครั้งสอนน้อยอาจจะรู้มาก สอนมากอาจจะรู้น้อย ดังนั้น การเรียนที่ดีต้องมีครูที่คอยชี้แนะ หาแนวทางบอกทิศทาง ร่วมกันวิเคราะห์และสังเคราะห์กับผู้เรียน

รองศาสตราจารย์ ดร.วรากรณ์ สามโกเศศ กล่าวว่า ปัญหาของหลักสูตรการศึกษาไทย คือ ไม่ว่าหลักสูตรจะปรับปรุงเป็นเช่นไร ครูจำนวนมากก็ยังสอนตามที่ตัวเองจะสอน หลักสูตรที่ดีคือ เป็นหลักสูตรที่คำนึงถึงการเรียนมากกว่าการสอน การสอนที่มีการบรรยายความรู้ต่างๆ ให้ผู้เรียนฟังเป็นลักษณะการสอนในศตวรรษที่ 19 แต่ปัจจุบันความรู้ไม่ได้อยู่ที่ครู แต่อยู่ในเทคโนโลยี

และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ดร.วรากรณ์กล่าวต่อไปว่า หลักสูตรที่ดีควรมี 3 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ต้องคำนึงถึงการเรียนรู้ ไม่ใช่การสอน (Teach Less and Learn More)
2. ต้องทันสมัย โดยมีทักษะชีวิต ซึ่งไม่แปรผันตามเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีความก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว การมีทักษะชีวิตควรมีลักษณะ ดังนี้
 - 1) คิดเป็น (Critical Thinking) หากเป็นคน คิดเป็นก็จะทำให้ตัวเองทันสมัยได้ตลอดเวลา การคิดเป็นจะต้องมีลักษณะ 4 ประการ คือ (1) เข้าใจสถานการณ์ที่เป็นอยู่ (2) สามารถพยากรณ์สถานการณ์ที่เป็นอยู่ได้ (3) สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และ (4) เรียนรู้บทเรียนจากสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งล้วนเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องมีในหลักสูตรการเรียนรู้
 - 2) มีความสามารถในการพูด ศึกษา และการโน้มน้าวผู้อื่น
 - 3) เรียนรู้ที่จะควบคุมกำกับอารมณ์ของตนเอง คือ สามารถเปลี่ยนอารมณ์จากลบเป็นบวกได้ และเปลี่ยนจากเศร้าเป็นสุขได้
 - 4) สามารถจัดการกับอารมณ์ของผู้อื่นได้ คือ สามารถจัดการอารมณ์ร้อนๆ ของผู้อื่นให้เย็นลงได้ และสามารถปลุกเร้าให้คนอื่นเชื่อและปฏิบัติตามได้
 - 5) หลักสูตรที่อำนวยความสะดวกให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม คือ ทำให้คนทำในสิ่งที่ควรจะทำและถูกต้อง ไม่ได้ทำเพื่อคิดว่าจะได้รางวัลหรือไม่ทำแล้วจะถูกลงโทษ ทำในสิ่งที่ควรทำ ถึงแม้ว่าจะไม่มีใครเห็นก็ตาม

ดร.วรากรณ์ ยังกล่าวว่า ไม่ว่าหลักสูตรจะเป็นอย่างไร จะต้องนำไปปฏิบัติได้ หลักสูตรที่สวยหรู หลักสูตรที่อยู่ในอากาศ หลักสูตรที่นำไปปฏิบัติไม่ได้ หลักสูตรที่ต้องใช้คนที่มีความรู้เฉพาะอย่าง ล้วน

นำไปสู่ความล้มเหลว หลักสูตรที่ดีที่สุด ต้องเป็นหลักสูตรที่เข้าใจได้ง่ายที่สุด สามารถทำให้เกิดขึ้นจริงได้ จึงจะทำให้การศึกษามีคุณภาพ

ดร.สิริกร มณีรินทร์ กล่าวว่า ปัญหาของหลักสูตรการศึกษาของไทย คือ ขาดระบบการจัดการเรื่องหลักสูตร และขาดข้อมูลย้อนกลับ สิ่งสำคัญควรมองจุดเริ่มต้นของหลักสูตร คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยว่าเป็นอย่างไร สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คือ เป็นผู้สร้างงาน ทำงานเป็นเครือข่าย เป็นผู้พัฒนาตนเอง ให้มีความสุข พอเพียงและแบ่งปัน เป็นผู้ใฝ่รู้และเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมไทยและสังคมโลก

หลักสูตรที่ดีจะต้องมีการทำงานร่วมกันให้ครบวงจรตามระบบหลักสูตรและการเรียนการสอน แบบ Top Down Approach และ Bottom Up Approach ดังนี้ หลักสูตรที่คาดหวัง (Intended Curriculum) ไปสู่ระดับนำไปใช้ (Implemented Curriculum) ต้องมีการเตรียมคำอธิบายหลักสูตร คู่มือครู หนังสือเรียน สื่อวัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน ฯลฯ และไปสู่ระดับที่นักเรียนได้เรียนรู้จริง (Attained Curriculum) โดยมีการฝึกหัดครู พัฒนาครู และผู้บริหารสถานศึกษา ฯลฯ ทั้งนี้ หลักสูตรระดับนำไปใช้ (Implemented Curriculum) จะต้องมีการสร้างแบบทดสอบทดสอบสมรรถนะผู้เรียนว่าได้ตามที่คาดหวังหรือไม่ ฯลฯ และไปสู่ระดับที่คาดหวัง (Intended Curriculum) คือ มีการวิจัยเชิงนโยบาย จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อปรับปรุงหลักสูตรต่อไป

ดร.สิริกร ยังได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ คือ ปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับผู้เรียน วิธีการสอนให้เข้าใจไม่ใช่ท่องจำ และการสร้างแรงบันดาลใจถึงความสำเร็จ และปัจจัยที่ทำให้ครูประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอน คือ 1) การเตรียมการสอน 2) การพัฒนาองค์ความรู้เพื่อใช้ในการสอนหรือการออกแบบหลักสูตร 3) การทำงานร่วมกับลูกศิษย์แบบตัวต่อตัว

รายบุคคล 4) แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนครูเพื่อพัฒนาการสอน และ 5) จัดกิจกรรมพิเศษต่างๆ นอกเหนือจากการเรียนรู้ในชั้นเรียน

คุณประกอบ รัตนพันธ์ กล่าวว่า หลักสูตรมีความสำคัญมาก เพราะเป็นเข็มทิศไปสู่การเดินทางไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ หลักสูตรที่ดีนั้นควรสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน กล่าวคือ 1) ธรรมชาติของผู้เรียนไม่ชอบความจำกัณฑ์ หากได้เรียนนอกห้องก็มีความสุข 2) ผู้เรียนไม่ชอบการแข่งขัน 3) ในการเรียนรู้ หากสอนมาก ผู้เรียนจะรับน้อย ความเชื่อมโยงน้อย และลืมเร็ว ดังนั้นครูที่ดีที่สุด คือ ครูที่ไม่สอนเลย แต่คอยชี้แนะ หาแนวทาง บอกทิศทาง ร่วมกันวิเคราะห์ และสังเคราะห์กับผู้เรียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการนำไปสู่การจัดการจัดทำหลักสูตรมาก หลักสูตรที่ใช้อยู่ปัจจุบันทุกระดับค่อนข้างดีมาก เพราะมีความยืดหยุ่น แต่การนำหลักสูตรไปใช้มีปัญหาในเชิงปฏิบัติ

หลักสูตรที่ดีจะต้องมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ 1) มุ่งองค์ประกอบเชิงวิชาการ 2) มุ่งองค์ประกอบวิชาชีพ คือ วิชาที่ผู้เรียนจะนำไปประกอบอาชีพในอนาคต และ 3) มุ่งองค์ประกอบวิชาคน คือ การเป็นคนที่มีระเบียบวินัย รู้จักความรับผิดชอบ มีจริยธรรม การเป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ และหลักสูตรที่ดีนั้นจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติได้

คุณประกอบยังกล่าวเสริมว่า การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนั้นต้องดูบริบทของอาเซียนในการจัดทำหลักสูตร โดยนำ 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียนมาบรรจุลงในหลักสูตรให้เกิดความพอดี และสิ่งที่ควรตระหนัก คือ ต้องจัดหลักสูตรให้เป็นพลโลก เพราะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และต้องสอนให้ผู้เรียนรู้จักแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เชื่อมโยงในเรื่องเทคโนโลยีและภาษาที่เป็นสากล

ที่มา : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). "หลักสูตรสร้างชีวิต คิษย์คุณภาพ" ก้าวข้ามขีดจำกัด สู่สหัสวรรษแห่งคุณภาพ. ; 2559 : หน้า 71-74.

เอกสาร/คู่มือการประกันคุณภาพที่มีบนหน้าเว็บไซต์ศูนย์ประกันคุณภาพการศึกษา (www.qa.kmutnb.ac.th)	
เอกสาร	ผู้จัดทำ/เรียบเรียง
คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษา CUPT QA ฉบับปีการศึกษา 2558-2560	ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย
Guide to AUN-QA Assessment at Programme Level Version 3.0	ASEAN University Network Quality Assurance (AUN-QA)
เกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศ ฉบับปี 2558-2561 (EdPEX 2013-2014 & 2015-2016)	สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (แปลและเรียบเรียง)
เกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ ปี 2559-2560 (TQA 2559-2560)	สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (แปลและเรียบเรียง)
คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ระดับอุดมศึกษา พ.ศ.2557	สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา